

וינסטון צ'רצ'יל: אוליבר קרמוול

קרומה לאחיהם במאסאצ'וסטס שקדו הפוריטנים האנגלים לעסוק בדיכוי החטא. הוטל איסור על כל התערבות והימור. ב־1650 נתקבל חוק הגזר מיתה בעוון ניאוף, חומרה שהומתקה מכוח העובדה שאי־אפשר היה בשום פנים להוכיח למושבעים את חטאו של הנאשם. נערכה התקפה נמרצת על השכרות ונסגרו הרבה בתי־שכר. הגידוף היה עבירה שענשה קנסות לפי דירוג מסוים: דוכס שילם 30 שילינג בעד עבירתו הראשונה, ברון 20 שילינג, ובעל־אחוזה סתם — 10 שילינג. פשוטי־עם יכלו לתת פורקן לרגשותיהם במחיר 3 שילינגים ו־4 פנס.

לא רב הוא אשר הורשה להם במחיר כספם; איש אחד נקנס על שאמר „אלוהים עדי“, ואחד על שאמר „חי נפשי“. קשים היו הזמנים האלה. ימי־הגנוסיה של הכנסייה, שנחשבו שעשועי אמונות תפלות, הומרו ביום־תענית חדשי. חגי־המולד עורר עליו את איבתם הלוהטת ביותר של הקנאים האלה. הפרלמנט חשש מאד מפני החירות שנותן חג זה לתענוגות־הבשרים והחושים. חיילים נשלחו לסובב בלונדון ביום חגי־המולד לפני פתי־ערביה כדי להיכנס לבתים פרטיים בלי רשיונות־חיפוש ולהחרים את הבשר המתבשל בכל המטבחים והתנורים. חיטוט ובילוש היו בכל.

בכל רחבי הארץ נכרתו עמודי־מאי, מחשש שמחולות־הכפר הישנים סביבם יביאו לידי הפקרות או לפחות לידי קלות־ראש. הוטל עונש על הליכה בחוצות ביום־השבת, פרט להליכה לכנסייה, ואדם אחד נקנס על שהלך לקהילה שכנה כדי לשמוע דרשה. הועלתה אפילו הצעה לאסור על הבריות לשבת בפתחי בתיהם או להישען עליהם ביום־השבת. שיסודי־דובים ומלחמת־תרנגולים חוסלו למעשה על־ידי שהדובים הומתו ביריה וראשי התרנגולים נמלקו. כל הצורות של עימול הגוף, מירוצי־סוסים והתגוששות נאסרו, וחוקים מקיפים ביקשו להסיר כל עדי וקישוט מלבושם של זכר ונקבה.

הנקל לראות איך היתה השאיפה למשרה או לעליה בדרגה מביאה לידי צביעות. אם סבר של חמיצות, עיניים מגולגלות כלפי שמיים, מבטא מאנפף, דיבור מתובל בפסוקים מן התנ"ך היו אמצעים לזכות לחסדים, הרי פרט לאלה שמטבעם נוגעו בהרגלים מעין אלה היו גם אנשים שיכלו לסגלם לעצמם. אך מאחרי כל מעשה־המרכבה הזה של התחסדות ורוע־לב עמד מחנה של אנשי־כת ממושמצים, שתבעו תדיר את גידול מספרם ושכרם כאחד, ואשר נגדם לא יכול איש לנקוף

• עמודים עטויי פרחים זורים, שסביבם רוקדים היו החוגגים ב־1 במאי. — המתרגם.

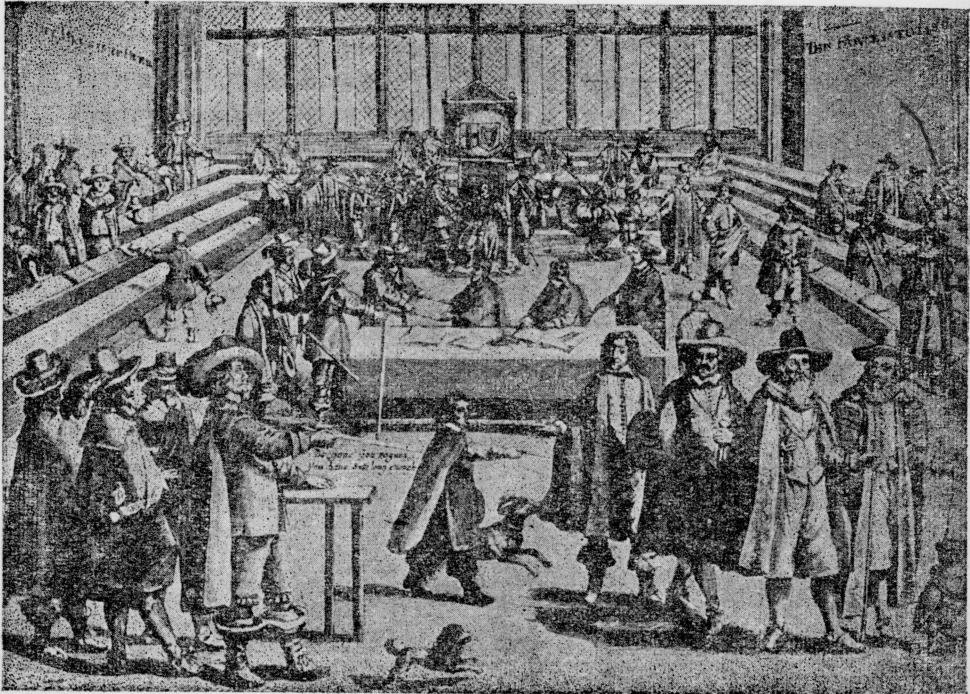
אצבע. הגנרלים והקולונלים שלהם נטלו להם עד מהרה אחוזות־קרקע עשירות שנותחו מאדמות־הכתר: פליטוד נעשה בעליה של אחוזת וודסטוק, לאמברט של וימבלדון, אוקי של אמטהיל ופרייד של בונסאץ. הייזלריג וברץ' זכו לנחלות גדולות מן הבישופויות של דרהם והירפורד. ואולם להמון־העם נתגלה שלטונו של קרמוול בדמות תעלולי־עריצות עלובים וקטנוניים אין־ספור, ומתוך כך נעשה שנוא יותר מכל ממשלה אחרת באנגליה בין לפניו ובין אחריו. זו פעם ראשונה חשו האנגלים כי מושלים בהם ממרכז שאין להם כל חלק בפיקוח עליו. הכעס והשנאה גאו שבעתיים משום שהיה קשה להביעם. המלכים הישנים יכלו להציק לאצילים ולהכביד את מסיהם של העשירים; אבל כאן היו אנשים שטיפסו ועלו בדרך של הפרות־חוק עקובות־דמים, והתימרו למשטר את חייו והרגליו של כל כפר ולהטות את המנהגים מן האפיקים אשר כרו להם במרוצת הדורות. מה פלא שתחת עלי־האלון בכל רחבי הארץ התרפקו הבריות בחלומם על „הזמנים־הטובים־משכבר” ונכספו ליום בו „ישוב המלך ליהנות משלו”?

עם שאנו מגיעים למרום שיאו של השלטון, מיטשטשים הקווים הדוחים שבתמונה ותחתיהם בא צבע ואפילו חן. רואים אנו את הלורד־הפטרון בתפארתו, גיבור הפרוטסטנטיות, הבורר העליון באירופה, אפטרופוס המדע והאמנויות. חשים אנו בהכרת־הכבוד שבמנהגו עם כל בני־האדם, ובחיבתו לצעירים. חשים אנו בקנאתו לאנגליה, לזהטת כזו של צ'הטם, ובכמה מובנים אינטימית ורגשית יותר. אין איש יכול שלא להכיר בתשוקתו למצוא בסיס מוסרי לכוחו, או בהרגשת האחריות שלו כלפי ארצו ואלוהיו, המרחיקה לכת הרבה מהלאה לאופק חייו שלו. אף כי בנקל שיכנע קרמוול את עצמו כי נבחר להיות השליט העליון של המדינה, מכל־מקום מוכן היה תמיד לשתף אחרים בשלטונו, כמובן על־תנאי שיסכימו אתו. נכון היה, ובעצם גם מעונין, למשול באמצעות פרלמנט, אם יחליט אותו פרלמנט על החוקים והמסים הדרושים לו. אבל לא חיזוריו גם לא טיהוריו לא הניעו את הפרלמנטים שלו לעשות את רצונו. שוב ושוב אנוס היה להשתמש או לאיים בכוח ההרב, והשלטון אשר אותו ביקש לעשות אלטרנטיבה תחוקתית לאבסולוטיזם או לאנרכיה הפך למעשה אוטוקרטיה צבאית.

בכל־זאת נבדלה הרודנות של קרמוול במובנים הרבה מן הדוגמות של העת החדשה. אף כי העתונות דוכאה והמלוכנים נעשקו, אף כי הוטלה אימה על השופטים וקוצצו הזכויות המקומיות, תמיד היתה אופוזיציה ממשית שבעל־פה, בראשותם של רפובליקאים מושבעים. לא נעשה שום נסיון ליצור מפלגה סביב אישיותו של הרודן, כל־שכן ליצור מדינת־מפלגה. נהגו כבוד ברכוש הפרטי, וברשמיות קפדנית היו קונסים את הקאזואלירים ומרשים להם אחרי־כך להינקות מהקנס ביותר על חלק מאחוזותיהם. מעטים הומתו בשל פשעים מדיניים, ושום איש לא הושלך למאסר עד־בלידי בלי משפט. „מה שאנו משיגים בדרך חפשית”, אמר קרמוול לצבא ב־1647, „טוב לנו יותר מכפליים ממה שאנו משיגים בדרך

כפיה, ויקום לנחלה נאמנה יותר לנו ולבאים אחרינו... הדבר שנחלתם בכוח־הזרוע כאי־וכאפס הוא בעיני."

חירות המצפון כפי שנצטיירה לו לקרומוול לא כללה את הביטוי הפומבי הגלוי לקתוליות, לבישופיות ולקוייקריות. הוא אסר על הפולחן הקתולי הגלוי והשליך מאות קוייקרים לבתי־הכלא. אבל סייגים אלה לחופש הפולחן נגרמו לא דווקא מחמת דעה־קדומה דתית אלא בעיקר מחשש התפרעויות. הסובלנות הדתית מצאה לה בימי קרומוול את הטוב שבידידיה בלורד־הפטרון עצמו. מתוך שהאמין כי היהודים הם יסוד מועיל בחברה האזרחית, חזר ופתח לפניהם את שערי אנגליה, שאדוארד א' סגרם קרוב לארבע־מאות שנה לפניו. למעשה היו הרדיפות מטעמים דתיים טהורים מעטות ביחס, ואפילו לקתולים לא הציקו במידה רצינית. התערבותו הדרמטית של קרומוול לטובתו של קוייקר יוניטארי מנאץ, שהפרלמנט מוכן היה להוציאו להורג ולענותו כאחד, מוכיחה שהוא עצמו היה מקורן של המתקו־דין הרבה. אדם שיכול היה לכתוב באותה תקופה מרה: „אין אנו מבקשים שום כפיה פרט לזו של האור והתבונה", ואשר יכול היה לחלום על אחדות והבנת־אמת המקיפה יהודים וגויים, אין לשלול ממנו כליל את מקומו במצעדן של דעות ליברליות קדימה.

קרומוול מגרש את צירי הפרלמנט

אף שהיה עוניצרים עד מאד בבואו לידי ריתחה. הנה תכופות הציקוהו מלחמות וספקות פנימיים. חינוכו הפוריטני הקפדני ועקת־נפשו בימי נעוריו לא הניחו לו שום בטחון ודאי בצדקתו־הוא. אף כי משוכנע היה שהוא נמנה על עַם־סגולתו של האלוהים. הגם שייחס את נצחונותיו המדיניים והצבאיים להתערבויותיה המיוחדות של ההשגחה העליונה, יכול היה לכתוב לאחד מידידיו כי חושש הוא שהוא עלול „להגזים בהערכה” של „אותות ומופתים למראית־עין”. העדר זה של בטחון־עצמי שימש צידוק לאופרטוניזם, והשתקף במימרתו המפורסמת: „אין מגביה עלות יותר ממי שאינו יודע לאן הוא הולך”. ספקותיו ביחס למטרות פוליטיות התבלטו יותר ויותר בשנותיו האחרונות, והוא נעשה תלוי יותר ויותר בעצתם ובדעותיהם של אחרים. וכך תמיד היתה באיש התרוצצות בין ההכרה בזכותו האלוהית למשול לטובת העם לבין ענוה נוצרית לאמיתה נוכח פחיתותו שלו. „כלום יכול אדם לאבד את החסד־ממעל?” שאל את הכוהן על ערש מותו. כשהניח הלו את דעתו, אמר: „אם כן נושעתי, כי יודע אני שפעם זכיתי לחסד”.

ב־3 בספטמבר 1658, יום־הזכרון לקרבות של ווסטר ודנבאר ולטבח דרוידה, בשאון ובילל של סופה אדירה, בא המוות אל הלורד־הפטרון. תמיד היה איש־משפחה טוב ונאמן, ולבו נשבר בקרבו בגלל מותה של החביבה והפחות פוריטנית בבנותיו. הוא מינה את בנו בכורו ריצ'רד, אדון כפרי שאין בו דופי, לרשתו, ולפי שעה לא עירער איש על צוואתו. גם אם במשבר נורא הצילה חרבו של קרומוול את ענייניו של הפרלמנט, חייב הוא לעמוד בפני ההיסטוריה כנציג הרודנות והממשל הצבאי, שעם כל סגולותיו כחייל ומדינאי הוא עומד בניגוד נצחי לגאוונו של הגזע האנגלי.

ואולם אם נעמיק אל שרשי הדברים הרי מתגלה קרומוול כמגיניו של הפרלמנט לא רק מפני שאפותיהם של גנרלים אלא גם מפני צורות הדיכוי הפרועות והמופלגות שהיו האיירונסידים ותיקי־המלחמה עלולים להזדקק להן. חרף כל חסרונותיו וכשלונותיו אכן היה האיש לורד־פטרון לזכויותיה הקיימות ועומדות של אותה אנגליה הישנה אשר אהב מפני הנשק הנורא אשר חישלו הוא והפרלמנט על־מנת לבססן ולבצרן. בלי קרומוול לא יכלה לבוא שום קידמה, בלעדיו לא יכלה לבוא שום תמוטה, בלעדיו לא יכלה לבוא שום התאוששות. בתוך ההריסות של כל המוסדות החברתיים והמדיניים שהדריכו עד אז את חייו של האי הזדקר הוא, ענק, מזהיר והכרחי, כגורם היחיד שבאמצעותו אפשר היה להרויח זמן לרפואה ולצמיחה מחדש.

קטע מתוך „היסטוריה של העמים דוברי־האנגלית”, כרך ב: „העולם החדש”, תרגום: אהרן אמיר. הוצאת „עם הספר” בע”מ. ת”א. 1958.